

MED PSIHOLOGIJO IN ZNANSTVENO FANTASTIKO

Navadno pisatelji šele kasneje v življenju pišejo tudi otroško literaturo. V mladih in — kakor pravimo — zgodnjih srednjih letih pa literatura za svoje vrstnike oziroma za odrasle. Če pogledamo, v kakšni življenjski dobi nastajajo knjige za otroke, presenečeno ugotovimo, da večinoma po štiridesetem ali vsaj po petintridesetem. Skratka: pisatelji otroških del niso ravno mladi. Včasih se preusmerijo zato, ker se pri svojih bralcih duševno izčrpajo in potrebujejo novo spodbudo.

Nekaj podobnega opazamo pri piscih strokovnih del. Visoka strokovna in znanstvena dela nastajajo v zgodnjih srednjih letih, kasneje pa nekateri od njih pišejo tudi poljudna dela, ki so namenjena mladini in širokemu krogu bralcev. Mnogi trdijo, da so duhovno izčrpani in da potrebujejo novega bralca in nov stil pisanja.

Sodim med tiste redke jezdece, ki jezdijo ali vsaj skušajo jezdit na dva konja — to je, ki pišejo leposlovje oziroma »pravo« literature in strokovno literaturo. V obeh pogledih pa sem šel po obratni poti, kot je navada.

Svojo leposlovno kariero sem začel kot pisatelj otroških in mladinskih del. Moje prve knjige so bile namenjene otrokom, na primer zbirka basni *Živali v ukrivljenem zrcalu* (1958), povest *Drežček in trije Marsovkci* (1960) ter zgodbica *Pobegli robot* (1967, ki pa je bila napisana že pet let pred tem). Kasneje sem se »preusmeril« na starejšo mladino in odrasle, ki so jim namenjeni znanstveno fantastična romana *Adam in Eva na planetu starcev* (1972) ter *Roboti so med nami* (1974), in nove-

le, zbrane v zbirki *Kam je izginila Ema Lauš* (1980). Sicer sem kasneje napisal besedilo za otroški strip *Dogodivščine štiriperesne deteljice* (1982), toda tega sem napisal po naročilu Avto-moto zveze Slovenije in ni bil sad moje spontane fantazije.

Podobna usoda je doletela moje strokovno ustvarjanje. Moja prva strokovna knjiga je bila poljudno-znanstvena knjiga o psihologiji *Poglavja iz psihologije*, ki sem jo napisal že leta 1956, takoj po končanem študiju na univerzi, ker pa jo je recenzent iz ideoloških razlogov ocenil negativno, je čakala na objavo do leta 1965. Kasneje sem pisal samo visoko strokovna in znanstvena dela, čeprav pravijo bralci, da sem v njih ohranil lahek, razumljiv stil (kar je zame bolj pohvala kot graja).

Za otroke ne pišem več. Moje zadnje otroško delo je izšlo leta 1982.

Kot nekdanj pisatelj otroške literature pa dostikrat hodim na osnovne šole na razgovore z otroki. Pogosto mi zastavijo tri vprašanja: kdaj bo izšel drugi del *Drežčka in treh Marsovkov*, zakaj pišem znanstveno fantastiko in ali pripravljam kaj konkretnega zanje.

Ne vem, od kod otrokom ideja, da mora iziti drugi del *Marsovkov*. Zgodbo sem napisal kot zaokroženo celoto. Niti pomisli nisem, da bi jo nadaljeval še v enem delu. Res pa sem kmalu po rojstvu svojega drugega sina premišljeval, da bi napisal zgodbo *Nežček in deklica z Venere*. Toda do nje ni nikoli prišlo, poleg tega si je nisem zamislil ko nadaljevanje *Drežčka*.

Na vprašanje, zakaj pišem znanstveno fantastiko, pa je zelo težko odgovoriti. V nekem smislu je podob-

no vprašanju, zakaj roža raste in cvete. Pisatelj vedno piše iz sebe, iz svoje notranje potrebe, ki pa se je ne zaveda jasno, zato so njene korenine skrite. Vendar bom kot psiholog poskusil odkriti vzroke.

Najbrž je fantaziranje že v moji naravi. Leta 1977 sem s tremi avstralskimi psihologi potoval čez avstralsko puščavo. Naš cilj so bili domačini v Alice Springu, ki se nahaja skoraj sredi Avstralije. Vreče za vodo pa so nam puščale, zato smo zmanjšali njene obroke. Jaz sem dobil privide. Videl sem pojave, ki jih kolega nista videla, na primer leteče krožnike. Zdi se mi, da moj organizem odgovarja na strese s fantazijo.

V poklicnem delu se ukvarjam s pravo znanostjo. Psihološke raziskave okupirajo velik del mojega dela. Toda pri tem nisem tako svoboden, kot si laiki mislijo. Omejujejo me pravila znanstvenega mišljenja, na primer zahteva, da mora biti vsaka ideja dokazana z empiričnimi postopki. Ta stroga pravila pa mojo fantazijo ovirajo, režejo ji krila, zato imam potrebo, da svoje spekulacije izživim drugje, na področju znanstvene fantastike, kjer je to dovoljeno. Za mojo znanstveno fantastiko je značilno, da ima psihološko vsebino (na primer, kaj bi se zgodilo, če bi odkrili stroj, ki zna brati misli; kakšno bi bilo vedenje oseb, ki bi jim zamenjali možgane; kakšno bi bilo življenje, če bi ljudje postali popolni telepati).

Odgovor na tretje vprašanje je žal negativen. Za otroke ničesar ne pripravljam. Res že dolgo »nosim« v glavi zamisel za slikanico, ki bi kazala dogodivščine skupine otrok, ki so odkrili v neki votlini leteči krožnik. Pred tisočletji je pristal na Zemlji. Vozniki so pomrli, vozilo pa je zasula prst. Otroci so ga usposobili za vožnjo in potem prirejali razne potegavščine. Vendar vem, da ne bo

iz tega nič. Otroško literaturo sem opustil.

Glavni razlog mojega adijo je prepričanje, da za otroke ne morem več pisati tako, da bi odražal njihovo dušo. Ko sem začel pisati otroško literaturo, sem bil še zelo mlad in sem se še dobro spominjal lastnega otroštva. Kasneje sem imel dva svoja otroka. Moj stik z otroštvom ni bil pretrgan in zato sem lahko pisal v njihovem imenu. Kasneje pa se je položaj spremenil. Živim v svojem svetu, za katerega je značilno zelo intenzivno strokovno delo. V njem ni otrok. Moj stik z otroštvom je pretrgan.

Ko človek preraste svoje otroštvo, ga »drži« v svojem spominu in se v domišljiji večkrat vrača vanj. S tem si lahko pomaga tudi otroški pisatelj. V spominu podoživlja dogodke pred dvajsetimi, tridesetimi, štiridesetimi leti, zato lahko o njih piše. Toda čim starejši je, tem bolj blede so podobe na otroška leta. Tem manj je v njih resničnih dogodkov, zlasti detajlov. Nastale luknje skuša izpolniti z domišljijo. Z njo se spomini spremenijo. Bolj malo odražajo resnično otroštvo in dogodke v daljni preteklosti, tem bolj pa kasnejše. Drugače povedano: otrokova duša, ki jo opisuje pisatelj, ni več duša, kakor jo imajo otroci. To je duša, za katero samo misli, da jo imajo otroci, v resnici pa so vanjo zapisane sledi kasnejših dogodkov. Ves proces je zunaj zavesti. Pisatelj je povsem prepričan, da so njegovi opisi in priказi avtentični.

Pri tem ne mislim samo na opise lastnih otroških let, ki so v otroških zgodbah redki. Mislim na opis otroške duše nasploh, ki jo pisatelj reproducira na podlagi spomina na otroška leta. Mislim na sposobnost vživljanja v otroka, ki z leti močno oslabi ali pa deluje narobe. Človek se vživlja v svojo predstavo otroka,

ne pa v resničnega otroka današnjega časa.

Doslej sem poudarjal le človekovo projiciranje samega sebe v otroka. Je pa še drug razlog, zaradi katerega nismo več sposobni koncipirati otroka na podlagi svojih spominov. Otroci so se v dolgih desetletjih spremenili. Niso več taki, kakor smo jih poznali pred desetletji. Spremenili so potrebe, želje, vedenja, celo jezik. Kdor prisluhne otroškemu jeziku, začuden opazi, da je v njem polno novih izrazov.

Pravzaprav bi za otroke najbolje pisali otroci sami, ker svoje probleme, želje, misli, predstave, zaznave itn. pač najbolje poznajo. Žal ne premorejo vztrajnosti, discipline in nimajo izoblikovanega jezika, ki je za tako delo potreben. Včasih pa se tudi med otroki pojavi pisatelj. Kruna Ras iz Beograda je na primer s šestim in sedmim letom narekovala v kasetofon cel roman, ki je osem let kasneje izšel v zbirki *Gazela* na 163 straneh (1981).

Leposlovja na splošno ne pišem veliko. Kot pisec sem lenoba. V tridesetih letih sem napisal šest leposlovnih knjig (brez brošuric *Pobegli robot* in *Štiriperesna deteljica*), kar znaša komaj eno delo v petih letih. Zdaj pa sem skoraj povsem prenehal

pisati. Lani nisem napisal ničesar, predlani pa samo kratko znanstveno fantastično novelo *Odšli so pred zoro*, ki je bila objavljena v reviji *Življenje in tehnika*.

Pravzaprav pa nisem len, le drugega dela imam čez glavo. Posebno mi okupirajo čas, misli in vse moje bitje strokovne knjige, ki zahtevajo veliko koncentracijo. Kolikokrat si želim, da ne bi imel teh obveznosti in da bi se lahko s srcem in dušo predal znanstveni fantastiki. Včasih celo sklenem: opustil bom svoje strokovno delo, svojo psihologijo in pisal samo še leposlovje. Za otroke, mladostnike in odrasle. Vendar te želje ostanejo želje. Preveč tičim v strokovnem delu, tako močno kot klin v primežu, zato vem, da ne bo iz mojih želja nič. Za leposlovje moraš biti sproščen, brez drugih skrbi, brez časovnih obveznosti, sicer preveč misliš nanje.

Poleg tega mi strokovno pisanje kvari jezik in izražanje. Strokovni jezik je povsem drugačen od leposlovnega. Posledica je svojevrstna makaronščina. Kadar pišem leposlovje, uporabljam stil strokovnega jezika, kadar pa pišem strokovne spise, mi uide kakšna leposlovna metafora. Mislim, da se na dveh konjih ne da uspešno jezdit.

Summary

BETWEEN PSYCHOLOGY AND SCIENCE FICTION

I am the writer writing two kinds of literature: science fiction belles-lettres and scientific literature on psychology.

I began my career as the writer of children stories and only later I turned toward the stories for youth and adults. At the same time I wrote a popular book on psychology; since then I have been writing scientific books on psychology. Now I do not write the literature for children and popular books any more. I still write science fiction for adults, but not very much due to too intensive occupational and scientific work.

Somehow I believe that the writers should write for children when they are young since young people have still fresh memory of childhood and can become properly accustomed to child's mind.

Povzetek v angleščini napisal avtor